

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ
FEATURES OPERATION OF THE ENTERPRISE
MILK INDUSTRY IN UKRAINE**

**ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
МОЛОЧНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ**

У статті розглянуто особливості функціонування підприємств молочної промисловості України, виявлено проблеми, з якими вони стикаються в процесі здійснення своєї діяльності, запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: підприємства молочної промисловості, молоко.

The features of functioning of enterprises of suckling industry of Ukraine are considered in the article, found out problems with that they clash in the process of realization of the activity, the ways of their overcoming are offered.

Key words: enterprises of suckling industry, milk.

В статье рассмотрены особенности функционирования предприятий молочной промышленности Украины, выявлены проблемы, с которыми они сталкиваются в процессе осуществления своей деятельности, предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: предприятия молочной промышленности, молоко.

Вступ. Молочна промисловість, як і харчова промисловість в цілому, є однією з пріоритетних галузей харчової промисловості України, що найбільш динамічно та стабільно розвиваються. Серед загальних обсягів виробництва харчової і переробної промисловості питома вага підприємств молочної промисловості становить 15,0%, що обумовлено важливістю даної продукції у

харчуванні, а також значними витратами (близько 15% від загальних витрат на харчування) на молочні продукти.

Проблемам функціонування підприємств молочної промисловості України присвячені роботи таких вітчизняних науковців, як Т. Мостенської, М. Пархомця, О. Козак, В. Чагаровського та ряду інших. Водночас варто зазначити, що чинники, від яких залежить ефективне функціонування молокопереробних підприємств, знаходяться у динамічному стані й потребують комплексного дослідження.

Постановка завдання. Загальним завданням для підприємств молочної промисловості є зміцнення позицій на внутрішньому ринку, вихід та

© Н.Я.Слободян, 2011

завоювання сегментів зовнішнього ринку. Таке прагнення обумовлює необхідність виявлення головних чинників успіху, знаходження яких потребує детального аналізу особливостей функціонування молокопереробних підприємств.

Результати. Аналіз наявних статистичних матеріалів свідчить, що молочна промисловість України в перехідний період до ринкових відносин зазнала значного впливу. Самоусунення держави від проблем розвитку молокопереробної промисловості і недосконалі процеси приватизації підприємств призвели до посилення кризових явищ в молочній промисловості, посиленню монополізму і до руйнування процесів інтеграції підприємств молочної промисловості та сільськогосподарських підприємств. Поява широкого спектру імпортних молокопродуктів з одного боку, поставила підприємства у важке становище через вищі виробничі витрати, з іншого боку переконала вітчизняних виробників у необхідності освоєння нових технологій та виробництві нових видів продукції. На сучасному етапі підприємства молочної промисловості України функціонують в умовах жорсткої конкуренції і обмеженого попиту на продукцію у зв'язку із зростанням цін та низькою платоспроможністю населення та здійснюють свою виробничо-господарську

діяльність в складних фінансово-економічних умовах, що вимагає більш ефективних шляхів вирішення завдань, основні з яких пов'язані з необхідністю:

- збільшення обсягів виробництва молока для забезпечення населення якісним продовольством за рахунок власних ресурсів з метою досягнення продовольчої безпеки країни;

- проведення науково-технічної політики в області здорового і безпечного харчування;

- створення конкурентоспроможної молочної продукції в умовах ринку;

- досягнення стійкого розвитку молочної промисловості в системі агропромислового комплексу;

- створення безвідходних виробництв з глибокою і комплексною переробкою молока;

- екологізації науки, техніки, технологій, виробництва та ін.

Слід зазначити, що в сучасних умовах саме стан споживчого попиту є одним із головних чинників, який визначає обсяги та асортимент виробництва молокопродуктів. За даними досліджень внутрішнього ринку, фізичні обсяги продажів молочної продукції на території України у 2010 р. у цілому скоротилися більш, ніж на 5 % майже по всіх асортиментних групах, що спричинено зниженням рівня купівельної спроможності населення. Проте у 2010 році намітилась позитивна тенденція зростання обсягів експорту молокопродуктів, які зросли на 37,2 %.

Ефективність діяльності підприємств молочної промисловості залежить від збільшення обсягів виробництва продукції та збільшення завантаження виробничих потужностей. Основна причина низького рівня використання виробничих потужностей та значного зменшення виробництва молокопродуктів, як показує аналіз, полягає у незабезпеченості підприємств молочної промисловості сировиною та низькою її якістю. Враховуючи темпи зростання споживання молочної продукції та недостатні об'єми виробництва молока в країні, для молокопереробних підприємств проблема сировини та

сировинної бази стає все більш актуальною. Саме ця проблема є однією із основних причин зниження виробничих та фінансових результатів багатьох підприємств.

Отже, проблема скорочення обсягів виробництва молока стає все гострішою для вітчизняних молокопереробних підприємств, про що свідчать дані таблиці 1. Так, у 2010 р. вироблено 11254,1 тис. тонн молока, що вдвічі менше порівняно з 1990 р. Дана тенденція стабільного скорочення об'ємів виробництва молока щорічно на 4-8% продовжується і надалі, що загострює все більше з кожним роком проблему дефіциту сировини для молокопереробних підприємств.

Таблиця 1.

Виробництво молока та питома вага переробки в обсягах виробленого молока в Україні

Роки	Виробництво молока		Переробка молока промисловістю		Питома вага переробки у обсягах виробництва, %
	тис.тонн	темпи падіння, %	тис.тонн	темпи падіння, %	
1990	24508	100	18046	100	73,6
1995	17274	70,5	6066	33,6	35,1
2000	12658	51,6	3335	18,5	26,3
2001	13444	54,8	4357	24,1	32,4
2002	14142	57,7	3937	21,8	27,8
2003	13661	55,7	4413	24,4	32,3
2004	13787	56,1	5238	29,0	37,9
2005	13714	56,0	5689	31,5	41,5
2006	13270	54,6	5307	31,1	42,3
2007	12255	50,0	6029	33,4	49,2
2008	11762	48,0	5397	29,9	45,8
2009	11604	47,3	4671	25,9	40,2
2010	11254	45,9	4620	25,6	41,0

Джерело: дані Спілки молочних підприємств України

Дана ситуація, яка склалася в галузі молочного скотарства та на підприємствах молочної промисловості України, характеризується, перш за все, відсутністю діючої державної підтримки виробників молока, диспаритетом цін

у сільському господарстві, руйнуванням системи матеріально-технічного забезпечення.

В ході аналізу стану сировинної бази підприємств молочної промисловості України доцільно звернути увагу також і на якість молока, що є одним із визначальних факторів конкурентоспроможності продукції в сучасних умовах. Актуальність питання якості на даному етапі обумовлена й тим, що Україна є членом Світової організації торгівлі і претендує на активну торгівлю з країнами Європейського союзу. Однією із перешкод перспективи розвитку таких відносин є саме якість молочних продуктів. Саме тому питання якості сировини набуває все більшої гостроти, оскільки молоко, яке виробляється в основному господарствами населення (близько 80%), не відповідає міжнародним стандартам якості та надалі залишається найслабшою ланкою молочної промисловості. Відповідно, більше 70% молока не відповідає європейським стандартам ні по складу, ні по бактеріальній безпеці. Це стосується не тільки мікробіологічної чистоти молока, але і його фізико-хімічних показників, які також є низькими.

Тому, доцільно погодитись з думкою фахівців, що зростання кількості та питомої ваги дрібних товаровиробників є негативним явищем аграрного ринку, в тому числі ринку молока та молочної продукції, і свідчить про регрес. Під цим розуміється зростання питомої ваги особистих селянських господарств у загальному обсязі виробленого молока. Особисті селянські господарства за умов кризового стану економіки орієнтуються на самозабезпечення, а не на ринок. Значною мірою такий напрям зберігається і в сучасній економічній ситуації, що породжує нестабільний склад суб'єктів ринку. Саме тому значна частина продовольства споживається в самій аграрній сфері, тобто не надходить на ринок.

Вищесказане свідчить про глибоку кризу молочного скотарства та створює для підприємств молочної промисловості ряд проблем, які потребують термінового вирішення.

Вкрай негативним чинником ситуації, яка склалася, на думку автора, слід також вважати недостатнє технічне регулювання виробництва молочної сировини з метою забезпечення її якості вимогам і пріоритетам молочної промисловості, відсутність налагодженого моніторингу якості та безпеки молочної сировини і молочних продуктів, а також постійне відтермінування прийняття та введення у дію нових державних стандартів. Проведені дослідження дають можливість стверджувати, що в Україні нормативна база щодо якості та безпеки молока врегульована недостатньо.

Стабільне і успішне функціонування підприємств молочної промисловості залежить також від чіткої і узгодженої маркетингової системи збуту готової продукції, яка відповідає вимогам ринку. Проведені дослідження показали, що серед чинників, які найбільше впливають на попит споживачів, є ціна продукції, її якість, упаковка, термін зберігання.

Оскільки підприємства даної галузі функціонують в умовах жорсткої конкуренції і обмеженого попиту на продукцію у зв'язку із зростанням цін та низькою платоспроможністю населення, це змушує підприємства активніше шукати шляхи подолання даних проблеми. В існуючих ринкових умовах споживач платить не стільки за сам продукт, скільки за його рекламу, зберігання, транспортування, розміщення на прилавках магазинів та ін. Аналіз свідчить, що торговельна націнка сягає 30% від роздрібної ціни продукту. Таким чином, досить велика частина ціни продукту припадає на невиробничу сферу, у зв'язку з чим підприємствам молочної промисловості доцільно розвивати власну мережу фірмової торгівлі.

Слід відмітити позитивний вплив реклами на діяльність підприємств. Аналіз функціонування молокопереробних підприємств, які активно здійснюють рекламну діяльність, свідчить про те, що це дає змогу помітно збільшувати обсяги продажу продукції. Саме такі підприємства займають значну частку ринку молокопродуктів України.

Крім зниження споживчого попиту та низької конкурентоспроможності вітчизняних молокопродуктів на вітчизняному та світовому ринках, одним із важливих факторів, що негативно впливає на розвиток підприємств молочної промисловості та ринок молокопродуктів в цілому, є широко розповсюджена практика заміщення молочних інгредієнтів при виробництві молокопродуктів жирами й білками рослинного походження, серед яких найбільшу конкуренцію становлять масла тропічних рослин, обсяг імпорту яких за останні 5 років зріс удвічі й досягнув в 2009 р. більше 340 тис. тонн. За висновками експертів, близько 70 % завезеної в Україну пальмової олії використовується саме підприємствами молочної промисловості переважно для виробництва тваринного масла та згущеного молока, оскільки середня вартість 1 кг тропічних масел практично в 3 рази нижче вартості вершкового масла.

Варто також зазначити, що, відповідно до міжнародних вимог виробництва харчових продуктів, вміст антибіотиків в молочній продукції взагалі недопустимий. В Україні ж спостерігається інша ситуація, коли випадки наявності антибіотиків та інших побічних речовин в молоці дослідними лабораторіями, яких є тільки декілька в Україні, виявляються досить часто.

До причин ситуації, яка склалася, на думку автора, слід віднести відсутність чіткого механізму контролю за якістю молока і молочних продуктів та жорсткої міри відповідальності за порушення вимог стандартів виробництва молока-сировини, що не сприяє підвищенню його якості.

Висновки. На підставі вищезазначеного слід відмітити, що сучасний стан підприємств молочної промисловості не може бути охарактеризований як стабільний та такий, що інтенсивно розвивається, що потребує вирішення зазначених проблем з метою підвищення ефективності їх функціонування.

Суттєве зростання цін в цьому сегменті споживчого ринку за останні два роки викликане як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, вкрай негативно вплинуло на стан споживчого попиту й виявило найбільш уразливі моменти у

взаємозалежному ланцюзі економічних відносин між виробниками молока, підприємствами молокопереробної промисловості та торгівельної мережі.

Аналізуючи в цілому перспективи розвитку підприємств молочної промисловості країни, слід також оцінювати конкурентоспроможність молокопродукції на зовнішніх ринках. Можна відзначити, що конкурентоспроможність, експортоздатність і стійкість розвитку підприємств молочної промисловості можливі тільки за умови досягнення стандартів в якісному відношенні молочного тваринництва країни до рівня європейських країн, подальшої концентрації промисловості, створення сучасної інфраструктури комплексної переробки молока і виробництва всієї гамми продуктів і напівфабрикатів, включаючи виробництво молочно-білкових концентратів і концентратів сироваткових білків, замінників цілісного молока та ін. Вирішення цієї задачі неможливе без опори на вітчизняну технічну та інтелектуальну бази, розвиток яких повинен відповідати вимогам ефективного функціонування молочної промисловості на кожному етапі її розвитку.

Література

1. Вадим Чагаровський: У найближчі 5 років нам не потрібен європейський ринок молочних продуктів // Українська аграрна конфедерація. – 19 серпня 2010 р. - agroconf.org.
2. Козак О.А. Український молочний сектор: тенденції та перспективи розвитку // Агроінком. – 2008. - № 3-4. – С. 37–41.
3. Оперативні дані Спілки молочних підприємств України
4. Мостенська Т.Л. Показники стану підприємств молочної промисловості України // Наукові праці НУХТ.– К.: НУХТ, 2009. - № 29 – С. 91-94.
5. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах: [Монографія]. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 346 с.
6. Французский вкус кефира // Эксперт. – 2011. - № 11 (297). – С. 21-23

Надійшла до редколегії 12.04.2011 р.